

St. Thøger og Minder om St. Thøger.¹⁾

Af P. L. Hald.

HELLIG THØGER var i Middelalderen Thys berømte Værnehelgen; han var æret og anset over hele det danske Rige, selv ovre i det fjerntliggende Skåne.

Han skal være født i Thyringen af fornemme Forældre; men om hans Barndom og Ungdom kendes i øvrigt intet, uden at han blev oplært til Præstegerningen, var flittig og gjorde god Fremgang i Studierne. Senere kom han til England som Præst, og da han havde opholdt sig der en kort Tid og levet "ikke på engelsk Vis, men på englevís", blev han sendt til Norge som Missionær. Der kom nemlig på den Tid tidt Præster fra England til Norge. En af de mest bekendte var den vilde Thangbrand, der af Olav Trygvesen blev sendt til Island som Missionær.

Da Thøger kom til Norge, var Olav den hellige Konge, og han var ivrigt optaget af at udbrede Kristendommen. Sin Missionsvirksomhed varetog Thøger med stor Nidkærhed og Dygtighed, men da Kongen hørte om hans fromme Levned og kristelige Vandel, tog han ham i sin Tjeneste, og han blev Kongens Kapellan. Der fortælles, at han udførte "omhyggelig sine Embedspligter ved at fejre Højtiderne og prædike, og Kongen hørte overmåde gerne hans Prædiken og omfattede ham med stor Kærlighed".

I Kong Olavs Saga er Thøger ikke nævnet; men efter Kongens Død i Slaget ved Stiklestad i Året 1030 er han igen rejst ud for at søge sig et nyt Hjem og grundlægge en ny Virksomhed. Han kom da til Danmark og slog sig ned ved den vestre Vig af Limfjorden, d.v.s.: ved Vestervig. Sagnet vil fortælle, at han steg i Land ud for Randrup. Det kunde synes underligt, at han har fundet her til Egnen, men dette er forklarligt, da man veed, at Limfjordsegnen, både før og senere, hyppigt blev besøgt af Nordmændene, der plyndrede Kysterne under deres Kampe med de danske Konger.

Ved Vestervig byggede Thøger et lille Kapel af "Rør og Kviste", hvilket sikkert ikke må forstås aldeles bogstaveligt; men snarere er et Udtryk for den ringe Begyndelse, hvori en senere Tidsalder ytrede sin Glæde over Helgenens Berømmelse. I dette Kapel prædikede han for de omboende Folk, "for at vande de vantros Hjerter med himmelske

Vandstrømme". De få Fornødenheder, han havde Brug for, fik han hos den omboende Befolkning; thi "da de lærte hans ydmyge og kristelige Sind at kende, ydede de ham tilstrækkelig Hjælp i de timelige Ting". Han døde efter Overleveringen den 24de Juni c. 1065 - Dødsåret kendes ikke bestemt - og blev jordfæstet i den lille Kirke, som han havde ladet bygge.

St. Thøgers Efterfølger blev Præsten Ulfrik. Om ham ved vi imidlertid intet ud over hans Arbejde for at få Thøger anerkendt som Helgen. Da Ulfrik nemlig en Nat holdt Messe i Kirken opdagede han, at der viste sig et Lysskæer over Thøgers Grav, og at Smålys svævede frem og tilbage over den. Dette var for ham et Vidnesbyrd om, at her var jordfæstet en hellig Mand, og denne Opdagelse meddelte han næste Dag sin Menighed, som nærede samme Opfattelse, og de enedes da om, både Præsten og Menigheden, at en Udsending skulde rejse til Paven for at få Thøger anerkendt som Helgen. Sendelsen lykkedes, og Budet vendte tilbage med den ønskede Tilladelse. Der var almindelig Glæde hos Menigheden, og Dagen, da den højtidelige Handling at skrinlægge Thøgers Ben skulde finde Sted, blev fastsat. Med ved en sådan Lejlighed krævedes Biskoppens Nærværelse, og der blev derfor sendt Bud til ham om at komme til Stede; men Biskop Alfrik af Børglum kom ikke. Han er ellers bekendt som en from og god Mand, men han vilde ikke have noget med Anerkendelsen af en ny Helgen at gøre. Da Biskoppen udeblev, foretog Ulfrik med Menighedens Billigelse Skrinlæggelsen den 30te Oktbr.; denne Dag blev sidenefter St. Thøgers Helgendag.

Nu fortælles der, at da Ulfrik Natten efter lagde sig til Hvile, havde han et Syn, idet en halt Mand viste sig for ham i Drømme. Ulfrik kendte ham ikke og spurgte, hvem han var. Skikkelsen svarede, at han var den, hvis Ben var tagne op af Jorden, og dette havde i høj Grad behaget Gud, "Men jeg halter", sagde St. Thøger, "og det er fordi, der er forglemt en Knogle af min ene Fod, tag den op, og du skal ikke mangle Løn for, hvad du gør." Derefter forsvandt Skikkelsen, men næste Dag gjorde Ulfrik, som Helgenen havde sagt.

¹ Denne lille Skildring fremkommer efter Opfordring som den første af en Række lignende Skildringer, der har til Hensigt at oplyse Egnens Beboere om historiske Personligheder og Mindesmærker, der hører hjemme i Thy.

Foruden de på de pågældende Steder nævnte Meddelere, som herved bringes min Tak, har jeg benyttet følgende Kilder:

H. Olrik: Danske Helgeners Levned.

I. B. Løffler: Udsigt over Danmarks Kirkebygninger i den tidligere Middelalder.

Kirkehistoriske Samlinger 3. Række, IV Bind.

Artikler af P. P. Smidt om St. Thøger i Thisted Amts Tidende 1905.

Imidlertid havde Biskoppen klaget til Kong Svend Estridsen over Ulfrik, da han mente, at denne for med Usandhed. For at få Sagen undersøgt, drog Biskoppen på Kongens Befaling til Vestervig for at afsætte Præsten og ødelægge de skrinlagte Ben ”med mindre Gud verdiges at vise et eller andet tydeligt Jærtegn til Gunst for dem”. Efter Sagnet lod Biskoppen tænde ild op i Kirken og tog en af Helgenens Knogler og kastede den på Ilden; men se, den sprang tilbage på Alteret. Da Biskoppen for en Sikkerheds Skyld foretog endnu en Prøve, var det samme Tilfældet, og da erkendte han sin Uret i ikke at vise Ærbødighed både for St. Thøger og Kirkens Præst. Senere meddelte Biskoppen Kongen Resultatet af sin Undersøgelse, og Kongen glædede sig over den fromme Mands Ophøjelse og henvendte sig til ham i sine Bønner og påmindede også andre om at gøre det samme.

50 År efter St. Thøgers Skrinlæggelse grundlagdes Klosterkirken, som endnu står i Vestervig; men kun med få og fattige Minder om sin stolte Fortid. Til denne Kirke overflyttedes 1117 St. Thøgers Helgenskrin med hans Ben, og disse fik deres Plads på Kirkens Højalter. Der oprandt nu i en Menneskealder en glimrende Tid for Vestervig, idet Stiftets Biskop tog Ophold i Klosteret. Senere flyttedes Bispesædet til Børglum, men St. Thøger vedblev at være Stiftets Værnehelgen.

Den Kirke, som Thøger havde ladet bygge, vedblev imidlertid at bestå jævnsides med Klosterets Kirke og kaldtes St. Thøgers Kirke. Den var den egentlige Sognekirke; men man kunde tænke sig, at den efterhånden er bleven temmelig brøstfældig, så at den har måttet ombygges. Dette ved vi imidlertid ikke, men en Ombygning af den må være foretaget omkring ved År 1150. Da Kirken var færdig, har den stået som en af de mærkeligste, Norden har haft; men kun fattige Rester fortæller os nu om dens Ejendommelighed.

En af Hovedgården Vestervigs Ejere, Hr. Peder Moldrup har i Året 1760 udarbejdet et ”Forsøg til en Beskrivelse af Vestervig Kloster”. I denne Bog, der ikke er trykt, får vi at vide, hvorledes St. Thøgers Kirke har set ud. Da nemlig Peder Moldrup i Maj Måned 1752 lod fjerne de store Grusdynger, som henlå på Kirkegården, fandt Arbejderne efter to Dages Arbejde en 2 Alen høj Grundvold af en Mur; denne blottedes i hele sin Udstrækning, og man havde da Grundplanen af St. Thøgers Kirke for sig. Den lå ca. 350 Alen nordvest for Klosteret. Stedet ses endnu på Vestervig nedre Kirkegård, men af Murrester er der kun lidt tilbage af den indre Murfyld. Kirken var i Korsform og Fløjene i Korset havde en Længde af ca. 45 Alen. Murene havde været opført af tilhugne Kampesten og fra Midten af Korset hævede sig et Tårn forsynet med Spir. Tårnet bares af fire Piller.

Overleveringen fortæller, at Tømmerverket i Spiret var så kunstfærdigt lavet, at det kun holdtes sammen af en eneste Nagle. Hovedindgangen fandtes mod Vest ligesom der også fandtes en Indgang mod Syd. Fra Hovedindgangen findes endnu bevaret en Overligger, der henstår i Vestervig Kirke. På Stenen ses indhugget et Kors og de græske Bogstaver Alfa og Omega. Dørindfatningen dannedes af Søjler, som hvilede på udhuggede Fodstykker. Den ene Søjle fod findes endnu ved Vestervig Kirke og bærer udhugget i Stenen et Menneskehoved. Den anden Søjle fod skal findes på Herregården Kappel ved Lemvig. Føjer vi hertil, at Vinduerne har været forsynede med Glasmalerier, hvilket Fund ved den omtalte Udgravning af en blå, en rød og en gul trekantet Rude synes at antyde, da kender man ellers ikke mere til St. Thøgers Kirke.²⁾ Den skal være nedrevet 1547, og der fortælles, at Kirkens sidste Provst, Svend Mogensen, tog sig det så nær, at han døde af Sorg over Nedrivningen.

Det er sandsynligt, at en Del af Stenene fra den nedbrudte Kirke er benyttede til en Ombygning, der fandt Sted kort efter, af Klosterkirkens Sideskibe, og 1664 fik Knud Gyldenstjerne Betaling til at sælge en Del af Stenene.

Da Peder Moldrup havde fået Grundvolden af Kirken ryddet for Grus og Jord, lod han den nedrive og af Stenene opføre ”en meget prægtig Bygning to Lofter høj” for at ”benytte sig desbedre deraf til et stedse værende Minde om denne St. Thøgers Kirke”. Men heller ikke denne Bygning fik Lov til at blive stående, c. 1840 nedreves den, og ved denne Lejlighed blev der ført 3 a 4 Skibsladninger hugne Sten til Lemvig; derved kan man forklare, hvorledes den omtalte Sokkelsten er havnet på Kappel.³⁾

En anden St. Thøgers Kirke findes heller ikke længere; den lå i Emdrupskov, Gram Sogn, øst for Ribe, i Sønderjylland. Hvorledes det er gået til, at en Kirke så langt borte fra Vestervig er bleven indviet til St. Thøger, ved vi ikke; men udelukket er det ikke, at Kirken i Emdrupskov er bleven bygget, da Orm var Biskop i Ribe; han havde nemlig før været Biskop over Børglum Stift, altså over det Stift, som havde St. Thøger til Værnehelgen, og han kan meget godt have indviet en ny Kirke til sit forrige Stifts Helgen. Denne Kirke blev også ved Reformationen nedbrudt og Sagnet henlagt til Gram. På den gamle Kirkes Plads er der for få År siden rejst en Mindesten.

² I den historiske Samling i Thisted opbevares en Døbefont, som i umindelige Tider har henstået på Gården Landbolyst. Efter de indhentede Oplysninger menes den at stamme fra den nedbrudte St. Thøgers Kirke. Fonten er temmelig stor, rått forarbejdet og uden nogen som helst Prydelse.

³ Stenen er i indeværende År tilligemed flere andre Sten førte til Vestervig Kirke.

Thøgers Navn en ret naturligt bleven knyttet til forskellige Beretninger om underfulde Helbredelser og til hellige Kilder. Af skriftlige Beretninger kendes kun ganske få, og disse blev opdagede ved en ren Tilfældighed. Nogle små Brudstykker af et Helgenskrift om St. Thøger var engang blevne benyttede ved Indbindingen af nogle Lensregnskaber fra Skåne. I disse Brudstykker fortælles der således om en blind Kvinde, der får sit Syn, da hun knæler i St. Thøgers Klosterkirke; en Mand helbredes på en lignende Måde også for en øjensvaghed. Der fortælles, at Folk, som var i Havsnød påkaldte Helgenen og lovede ham gode Gaver, dersom han vilde hjælpe dem. Sikkert er det, at han har været en anset Helgen, derom vidner ikke mindst de store Rigdomme, som det oprettede Kloster kom i Besiddelse af. Da Klosterets Rigdomme ved Reformationens Indførelse blev afgivet til Kongens Kasse, blev der i Året 1535 givet Kvittering på Kongens Vegne for 1084 ½ Lod Sølv tagne af St. Thøgers Skrin, to Arme og en Monstrans for 2500 Mark dansk”.

I en Dal, kaldet Troldgabet, kæmpede St. Thøger efter Sagnet med en Trolde. Kampen var hård, men Trolden bukkede under, da Helgenen lod Vand vælde frem af en Kilde. Denne blev hurtig meget berømt, og det blev Skik og Brug, at Handelsfolk, som agtede sig til Vestervig Marked, for at få Held og Lykke kastede Penge i Kilden, når de kørte forbi. En anden Kilde fandtes tæt ved det Sted, hvor St. Thøgers Kirke i Vestervig blev bygget. Den ses endnu på den nedre Kirkegård. Den vældede frem under St. Thøgers Hoved, da han engang lå og sov på dette Sted, og blev stærkt benyttet som Lægedomskilde gennem flere Århundreder. Den mistede imidlertid sin sundhedsbringende Evne, da Heksene en St. Hans Nat i Skikkelse af Katte turede rundt om den, da de samledes for at ride til Bloksbjerg. Troen på Kildens undergående Kraft forsvandt dog sent; thi for ikke ret mange År siden var der en gammel Kone, som helbredede Sygdomme med Vand fra St. Thøgers Kilde.⁴⁾

Også i Randrup, hvor Thøger steg i Land, fandtes en hellig Kilde. Der var nemlig en Bonde, som klagede til St. Thøger over det Vanheld, han havde med sine Kreaturer. Da sagde Thøger: ”Sæt et Kristi Kors, hvor jeg står, så får du nok Lykke.” Dette gjorde Manden, og en Kilde vældede frem lige i Kanten af Møddingen. For et Par Menneskealdrer tilbage var der Folk, som kunde huske, at der på Stedet stod et Kors med følgende Indskrift:

Det er for ingen Overtro,
men til et varigt Minde,
St. Thøgers Kors i dette Bo,
som I nu her kan finde.

⁴ Meddelt af Hr. Overlærer Nørgaard, Thisted.

Denne Kilde tabte også sin helbredende Kraft, da en senere Ejer vaskede Kreaturer i den.⁵⁾

Ved Kappelgårde i Vestervig Sogn fandtes også en hellig Kilde. Ruinerne af det ved Kilden opførte Kapel kunde endnu ses i Begyndelsen af 1800.

Flere Steder i den historiske Litteratur finder man anført, at Fiskerne ved Vestkysten af Thy, når de med Bådene sætter over Revlerne råber: ”Thøger, Thøger.”⁶⁾ Man har villet fremhæve dette Udråb som et Vidnesbyrd om, at Mindet om St. Thøger ubevidst endnu lever i Befolkningen; men denne Antagelse beror sikkert på en fejl Opfattelse af det thylandske Folkemål. Ganske vist kan man ikke benægte, at en sådan Overlevering kunde eksistere, man har jo Eksempler andre Steder fra på noget lignende, men i dette Tilfælde er man på Vildspor. Udråbet ”Thøger” er sikkert en misforstået Opfattelse af Ordet tøgne d.v.s. tøve.⁷⁾ Når Fiskerne ligger uden for Revlen og ville ud, og de ligger lige op mod Bråddet og venter på det smule Vand, ”Sletten”, så at de kunne ro over, da kan det hælde, at den, der styrer Båden, råber: tøger, tøger, d.v.s. skod med Årerne, ro baglæns.⁸⁾ At skodde med Årerne er jo også at bringe Båden til at tøve. Dette Udråb kan være hørt af fremmede, som ikke har forstået Betydningen af Ordet, men henført den til St. Thøger, og så er Fortællingen om St. Thøger færdig. At Helgenens Navn imidlertid er bleven benyttet som Bekræftelse på Tilforladeligheden af givne Udsag er sikkert nok. En gammel Mand, som døde ca. 1870 bedyrede altid sine Udtalelser med: ”Det ved Thøger.”⁹⁾ Og en Thybo løber ikke fra Herodes til Pilatus, men fra Villum til Thøger.¹⁰⁾ Føjes endnu hertil, at Navnet Thøger, Thøgersen, Thøgersdatter er meget almindelige her i Thy, så vil der vanskeligt i vor Tid kunne findes flere Minder om Thylands Helgen.

Om St. Thøger har været den første Mand, som har prædiket Kristendommen i disse Egne, veed vi ikke, men det er ikke sandsynligt. Evangeliet var sikkert for en Del kendt over hele Landet, da Thøger kom hertil der var jo allerede hengået ca. 150 År efter Ansgars Død -, men der kan fornuftigvis ikke være nogen Tvivl om, at hans Prædiken og fromme Livsvandel har haft stor Betydning for Kristendommens Fremgang i disse Egne.

⁵ Optegnelser samlede af P. Uhrbrand. Findes i den historiske Samling i Thisted.

⁶ Således i Galschiødt: Danmark. J. B. Løffler: Vestervig Kloster og Liden Kirstens Grav. C. C. Clausen: Jylland i ”Danmarks Land”, Frem.

⁷ Pastor Dr. H. F. Fejlberg har velvillig meddelt mig, at Ordet tøgne kendes fra Mors, Thy, Vejrum i Betydning af tøve.

⁸ Denne Opfattelse og Forklaring af Udråbet skylder jeg Lærer Munk Poulsen, Vorupør.

⁹ Meddelt af Lærerinde Frøken Bjørndahl, Thisted.

¹⁰ Meddelt af Læge Kjær, Hurup.